

Олександр ЛИСЕНКО

НЕПОМІЧЕНИЙ ЮВІЛЕЙ: РОЗДУМИ НАВЗДОГІН 70-Й РІЧНИЦІ УПА

Проаналізовано суспільно-політичний контекст відзначення 70-річчя створення Української повстанської армії, його регіональні особливості.

Ключові слова: УПА, історична пам'ять, громадянське суспільство.

На відміну від історичної пам'яті (на колективному та індивідуальному рівнях), що має неперервну природу, політика пам'яті – циклічний і дискретний характер. Саме держава часто апелює до певних історичних подій, аби підкреслити ідеологічний, політичний, соціокультурний чи етноконфесійний зв'язок існуючого режиму з ними. У такий спосіб виявляється певна історична традиція, ментальна спорідненість і наступність, а також зосереджують увагу на аксіологічних орієнтирах, що позиціонуються як “національна ідея” чи її замітник.

Зважаючи на перервність процесу націє- і державотворення, розмаїття правлячих режимів, національний склад населення, конфесійну карту й політичні орієнтації сучасного суспільства в Україні, важко розраховувати як на “європейську” модель колективної пам'яті, так і на виважену державну комеморативну політику.

Відсутність розвиненого громадянського суспільства і повноцінних атрибутів політичної нації влада використовує для того, аби нав'язувати нові схеми пам'яті про ті чи інші історичні явища. Механізм використання ювілеїв та “червоних” дат календаря щонайкраще адаптований до цих завдань.

Найбільш промовистою ілюстрацією цього є політика пам'яті радянського керівництва. Після того, як потенціал міфу “Великої Жовтневої революції” вичерпався, своєрідною “ударною будовою” формування колективної історичної пам'яті у 50–70-х роках ХХ ст. став великий міф “Великої Вітчизняної війни”. Читач може самостійно ознайомитися з феноменологією історичного міфу¹.

До речі, навіть День Перемоги – 9 травня – на загальнодержавному рівні почали відзначати значно пізніше.

Усвідомивши мобілізаційний ресурс міфу “Великої Вітчизняної війни”, радянські ідеологи намагалися скерувати митців у конкретне русло. Художня література, кіно, телебачення, музичне й образотворче мистецтво, театр були відповідно зорієнтовані і, треба визнати, виявилось це доволі ефективним інструментом формування

¹ *Коннертон Пол.* Як суспільства пам'ятають / П. Коннертон. – К., 2004; *Сербин Р.* “Велика Вітчизняна війна”: советський міт в українських шатах / Р. Сербин // *Сучасність.* – 2001. – № 6. – С. 63–75; *Лисенко О.* Історіописання Другої світової війни: погляд з ХХІ ст. / О. Лисенко. – К., 2010. – Кн. 1. – С. 9–42.

моделі пам'яті, стрижнем якої були події Великої Вітчизняної війни. У поєднанні з “соціальним замовленням”^{*} держави на продукцію істориків, соціологів, філософів, представників інших гуманітарних дисциплін та практичними кроками з увічнення пам'яті про жертви та героїв війни (спорудження пам'ятників, меморіалів, облаштування братських могил, перепоховання радянських військовослужбовців та ін.) це уможливило створення такого інформаційного та морально-психологічного простору, який оптимально відповідав ідеологічній матриці комуністичного зразка.

У масовій свідомості закріплювалася доволі жорстка схема з галереєю героїв й антигероїв, “своїх” і “чужих”. Щоправда, лінія розмежування тепер проходила між зонами лояльності та нелояльності до радянської влади. Тих, хто відкрито чи приховано виступав проти більшовицького режиму чи навіть необережно висловлювався з приводу окремих недоліків системи, автоматично зараховували у табір “ворога” і переслідували як кримінальних злочинців. Усіх, хто співпрацював із окупантами і “допомагав ворогу”, трактували як “зрадників Батьківщини”, вони зазнали “передбачених законом” покарань. Навіть якби оунівці нічого не зробили в практичній площині, їх вважали б непримиренними антагоністами радянському ладу, оскільки засаднича ідея українських націоналістів – відновлення національної форми державності в Україні – кардинально суперечила уявленню Кремля про майбутнє цієї союзної республіки.

Український самостійницький рух у міжвоєнний період розвивався за межами УРСР, переважно на західноукраїнських землях, які перебували у складі II Речі Посполитої, а також на території Німеччини, Чехії та інших країн. Поряд із ОУН, яка стала найчисленнішою та найактивнішою фракцією цього руху, до самостійницького табору належали представники інших політичних сил: гетьманців-державників, прихильників уряду УНР в екзилі тощо. Маючи суттєві розбіжності в ідеологічних питаннях (від консервативних до лівих поглядів), вони сповідували одну мету: відродження Української соборної суверенної держави. Простежувалися відмінності і в підходах до засобів досягнення цієї мети: від парламентських – до збройного виступу чи національної революції. І навіть в самій Організації українських націоналістів у роки Другої світової війни не було єдності в оцінках перспектив боротьби, її методів і форм. Більшовицький режим з його виразним антиукраїнським спрямуванням, ігноруванням демократичних свобод, прав людини, християнських цінностей вважали найбільшим ворогом. Тогочасні ідеологічні постулати українського націоналізму були далекими від рафінованих демократичних норм європейського зразка. Однак імператив “нація понад усе” “перекривала” усі суперечності в теоретичних конструктах.

Усвідомлюючи, з якою силою доведеться мати справу, оунівці очікували на сприятливі для виступу умови. На Другу світову війну українські самостійницькі кола покладали великі сподівання.

Виступи в західноукраїнському регіоні охопили понад 180 населених пунктів, у них були задіяні 7772 члени ОУН. Повстанці взяли під контроль місцевість навколо Луцька, Сарн, Стрия, Бережан, Жидачева, Миколаєва, Підгайців, завдали втрат окремим підрозділам польського війська, однак на більше їм забракло сил².

^{*} Це словосполучення не зовсім точно передає зміст, тому взяте в лапки. Коректніше вживати термін “політичне замовлення”.

² *Патриляк І.* Україна в роки Другої світової війни. Спроба нового концептуального погляду / І. Патриляк, М. Боровик. – К., 2010. – С. 305.

Німецькі й радянські війська швидко захопили Польщу і встановили свою владу на захоплених територіях. Згідно з “пактом Молотова-Ріббентропа” західно-українські землі відійшли до Радянського Союзу.

У своїх спогадах М. Хрущов, тодішній секретар ЦК КП(б)У, згадував, що українські націоналісти у 1939–1941 рр. практично нічим себе не виявили³, М. Хрущов, мабуть, злукавив... Радянські спецслужби ретельно відстежували ситуацію в західноукраїнському регіоні й намагалися ліквідувати оунівську мережу. Перехопивши, наприклад, зв’язкового від краківського центру з інструкціями місцевому підпіллю, органи державної безпеки дізналися про плани ОУН і вжили відповідних контрзаходів. Навесні 1940 р. до в’язниць потрапило 658 членів Організації українських націоналістів, у тому числі 6 членів крайової ексекутиви. Десятьох оунівців було страчено у Львові на початку 1941 р.

Однак підпілля мережа розвивалася. У краї формувалися “пробосві групи”, на які покладали організацію повстансько-диверсійних підрозділів, створено штаби для підготовки повстання на Волині й Галичині, закладали бази спорядження та зброї.

Влітку 1940 р. радянським спецслужбам знову потрапив до рук зв’язковий революційного проводу ОУН, з якого “вибили” зізнання. Внаслідок оперативних дій виявлено 96 низових ланок організації, заарештовано 1108 підпільників, захоплено склади. Ще одна хвиля арештів припала на кінець 1940 р., коли на Волині й у Галичині було “ізолювано” 996 бандерівців⁴.

Під час судових процесів першої половини 1941 р. (“процес 59-ти” у Львові, “процес 62-х” у Дрогобичі та інших) з’ясувалося, що українське націоналістичне підпілля готувало широке антирадянське повстання у регіоні.

Завдяки керівництву ОУН(б), зокрема активним організаційним зусиллям на території Генерального губернаторства, до початку літа 1941 р. підпільні структури у Західній Україні були відновлені.

До речі, М. Хрущов опосередковано керував каральними операціями, прагнути знищити націоналістичні осередки, він особисто санкціонував депортацію родин оунівців, репресованих, “куркулів” та інших “неблагонадійних елементів” у східні райони Союзу РСР.

Однак під час першої радянізації регіону ліквідувати націоналістичне підпілля та його соціальну базу не вдалося. Більше того, націоналісти здобули певний досвід протистояння з більшовицькою системою, який використали у другій половині 40–50-х років, і ще раз переконалися у необхідності творення власних збройних сил.

До початку нападу Німеччини та її союзників на СРСР на території України діяло близько 20 тис. членів ОУН(б) у 3300 станицях⁵.

Прагнучи створити власні збройні сили, бандерівці пішли на контакти з Абвером і Вермахтом, у результаті чого було сформовано два українські батальйони – “Нахтігаль” і “Роланд”.

Оунівці готувалися до того, щоб у разі поразки СРСР у війні з Третім Райхом перебрати владу в Україні у свої руки. Саме на це орієнтувала місцевий

³ Мемуари Н. С. Хрущева. // Вопросы истории. – М., 1990. – № 7. – С. 86; Никита Сергеевич Хрущев. Воспоминания. – М., 1999. – Кн. 1. – С. 547.

⁴ Там само. – С. 308–311.

⁵ Патриляк І. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940–1942 рр. / І. Патриляк. – К., 2004. – С. 135–166.

актив інструкція ГП ОУН(б) “Боротьба й діяльність ОУН під час війни” (травень 1941 р.). Документ містив вказівки про головні завдання під час підготовки до повстання на випадок воєнного конфлікту, творення армії, державного будівництва, пропаганди і таке інше⁶.

Агресія Німеччини проти Радянського Союзу стала сигналом для втілення планів ОУН(б). Повстання, в якому були задіяні збройні загони оунівців, охопило майже всю Галичину, частину Волині. Повстанці завдали ударів по відступаючих частинах Червоної армії, комунікаціях, захоплювали владу у районних центрах. Дослідник І. Патриляк стверджує, що з кінця першої декади липня характер повстання суттєво змінюється, партизанські загони встановлювали контроль над населеними пунктами, роззброювали оточенців та дезертирів Червоної армії, збирали зброю. На думку І. Патриляка, керівництву ОУН(б) не вдалося розгорнути повстання у запланованих масштабах, хоча воно й продемонструвало рішучість націоналістів у досягненні стратегічної мети – відродження Української держави. Під час повстання українська державність була встановлена у 187 з 200 районів Західної України, 26 районах Правобережжя, а в Тернополі, Рівному, Дрогобичі, Станіславі, Львові, Луцьку сформовано обласні управління. Повстанці захопили велику кількість стрілецької зброї та набоїв⁷.

Наступним кроком ОУН(б) на шляху творення власних збройних сил стало формування Української національної революційної армії (УНРА). Однак військові німецькі чинники заборонили українським самостійникам організувати збройні підрозділи. Коли окупаційні власті розпустили українську народну міліцію, під яку маскувалися загони УНРА, бандерівське керівництво перевело їх на нелегальне становище.

Створити свої збройні сили прагнули й інші політичні сили самостійницької орієнтації. У липні 1941 р. представник уряду УНР в екзилі Т. Боровець (“Бульба”) сформував “Поліську Січ”, що наприкінці року після відмови отамана підпорядковуватися німцям прибрала назву Українська повстанська армія (УПА)⁸.

Після того, як Берлін продемонстрував свою позицію в “українському питанні” у зв’язку з Актом 30 червня 1941 р., а також після масових репресій оунівців нацистами, Провід ОУН(б) переорієнтовує організацію на підпільні засоби діяльності й підготовку збройних формувань, здатних вести тривалу боротьбу проти обох тоталітарних режимів – радянського й німецького. У рішеннях Другої конференції ОУН(б), яка відбулася у квітні 1942 р., містяться вказівки про уникнення “партизанщини” і спрямування зусиль на підготовку військових кадрів, розгортання організаційної мережі, нагромадження зброї, амуніції, боєприпасів, розбудову самооборонних структур, встановлення контролю над українською поліцією⁹.

Німецькі спецслужби відстежували ці заходи і вдалися до превентивних дій. Наприкінці 1942 – на початку 1943 р. українські націоналісти стали об’єктом чергової хвилі терору, зазнавши відчутних втрат. Це переконало керівництво ОУН(б)

⁶ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 3833. – Оп. 2. – Спр. 32. – Арк. 1.

⁷ Патриляк І. Військова діяльність ОУН(б) у 1940–1942 рр. ... – С. 202.

⁸ Див.: Дзьобак В. Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі Опору (1941–1944 рр.) / В. Дзьобак. – К., 2002.

⁹ Постанови Другої Конференції Організації Українських Націоналістів // Причинки до суспільного мислення. – Б. м. – 1989. – С. 61–74.

у згубності стратегії зміцнення сил для всеукраїнського антинімецького виступу, який видавався все менш реальним. Натомість на передній план вийшла більш адекватна, як на той момент, ідея ведення партизанської війни, що мала стати першим етапом великого повстання.

Восени 1942 р. українські націоналісти усвідомили необхідність формування збройної сили – ядра майбутньої національної армії, а в січні 1943 р. Провід ОУН(б) оформив таке рішення документально.

Під час III конференції ОУН(б), організованої 17–23 лютого 1943 р., було ухвалене рішення про підготовку великого виступу проти німецьких окупантів силами Української визвольної армії. Із середини квітня почали використовувати назву Українська повстанська армія.

До речі, отаман Т. Боровець-Бульба запропонував мельниківцям і бандерівцям сформувати спільний керівний орган, який би відіграв роль політичного центру, а командування партизанською армією доручити йому. Якщо перші погодилися на співпрацю, то останні поставилися до амбіцій представника уряду УНР в екзилі негативно. У травні–липні 1943 р. Д. Клячківський силою зброї приєднав мельниківські і деякі бульбівські формування до бандерівських. А Т. Боровець-Бульба перейменував в Українську народно-революційну армію рештки своїх відділів, намагаючись нав'язати свої “правила гри” німецьким чинникам і домовитися з радянськими партизанами¹⁰.

Зауважимо також, що УПА формувалася як регулярне військо. Спочатку було створено 4 групи УПА – “Заграва”, “Богун”, “Турів”, “Тютюнник”¹¹. У липні Д. Клячківський очолив щойно сформовану Головну команду УПА, а ще місяць по тому у структурі керівництва з’явився штаб на чолі з Л. Ступницьким. У листопаді відбулась реорганізація, в результаті якої Головну команду УПА очолив Р. Шухевич, а Головний військовий штаб – О. Гасин. На початку 1944 р. до складу УПА влилось 10 тис. вояків Української народної самооборони, що діяла в Галичині¹². Наступним кроком структуризації УПА став поділ на генеральні воєнні округи: УПА – “Північ”, УПА – “Захід”, УПА – “Південь”, які поділялися на воєнні округи¹³.

П. Содоль подає таку структуру УПА: основною тактичною одиницею вважали сотню, до складу якої входило 3 чоти (чота складалася з 3–4 роїв). У сотні налічувалося 80–200 багнетів. Кілька сотень об’єднували у курені, загони, бригади. 3–4 сотні формували курінь (до 88 осіб), 3–4 курені – загін (1,5–4,5 тис. вояків). Під час боїв у Гурбенських лісах відбулося об’єднання всіх бойових одиниць ВО у 3’єднану групу¹⁴.

Дослідники стверджують, що загальна чисельність УПА у 1943–1945 рр. становила 20–30 тис., якщо враховувати повоєнне десятиліття, то у лавах УПА воювали

¹⁰ Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х рр. XX століття ідеологія і практика / Ю. Киричук. – Львів, 2003. – С. 122–123.

¹¹ Див.: Музичук С. Українська Повстанча Армія / С. Музичук, І. Марчук. – Рівне, 2006. – С. 10.

¹² Содоль П. Старшинські кадри УПА / П. Содоль // Український визвольний рух. – Львів, 2004. – Зб. 3. – С. 241.

¹³ Див.: Мотука Г. *Ukrainska partyzanka 1942–1960* / G. Motyka. – Warszawa, 2006. – Р. 140–142.

¹⁴ Содоль П. Територіальна та функційна структура УПА / П. Содоль // Українська повстанська армія. Історія нескорених. – Львів, 2007. – С. 68–80.

тисячі осіб¹⁵. Так само відсутні точні дані про загальні втрати самостійницьких сил. Достеменно відомо, що лише у період 1944–1945 рр. (найбільш інтенсивний період боротьби сталінського режиму проти українських патріотів) загинуло 103 313 повстанців, полонено 110 785 осіб, а ще 50 тис. з'явилися з повинною¹⁶.

Протистояння українського самостійницького руху і радянської влади тривало ще майже 10 років по війні і втрати повстанців також були значними. Крім того, велику кількість українських підпільників (принаймні кілька тисяч) стратили гітлерівські спецслужби. Отже, загальні втрати, за різними даними, становили 260–300 тис. осіб (враховують і “симпатиків” із цивільного населення, які активно допомагали ОУН та УПА).

Для порівняння, за офіційними даними, у лавах радянських партизанських формувань діяло від 175 тис. до 327 тис. осіб (хоча активно боролися з фашистами не більше 10 % взятих на облік учасників партизанського руху, тобто близько 50 тис. осіб¹⁷. Ще приблизно 30 тис. осіб підпільно діяли проти гітлерівців. До речі, тільки 10 % підпільних осередків пережили зиму 1941–1942 рр., партизани втратили майже 50 тис. осіб. Скільки членів комсомольсько-партійного підпілля було знищено німецькими, румунськими та угорськими окупантами й донині невідомо¹⁸.

Завершуючи цей історичний екскурс, треба зробити ще дві заваги. По-перше, ідеологія українського націоналізму, що формувалася під впливом популярних у 20–30-ті роки ідей фашизму, у 40-х роках еволюціонувала до демократичних цінностей. В умовах масштабного збройного протистояння українські сили самостійницької орієнтації, як зрештою і німецька, радянська, польська воюючі сторони, використовували всі можливі засоби боротьби для досягнення своїх цілей. Втім, це зовсім не виправдовує випадків, які кваліфікують як злочини проти людяності та людства (різною мірою це стосується всіх учасників воєнного конфлікту).

По-друге, український самостійницький рух спирався на широку соціальну базу, без чого він не міг би чинити спротив потужним військовим силам Третього Райху і Радянського Союзу.

Чимало дослідників практикують діяльність ОУН і УПА як органічний вияв політичної волі та очікувань значної частини населення України (ідею відродження Української суверенної соборної держави поділяло багато мешканців різних регіонів).

Українські націоналісти спочатку вбачали в Німеччині союзника в боротьбі з СРСР за досягнення стратегічної мети, без зайвої емоційності пояснюють це лише прагматики-політологи та історики. Для багатьох громадян така ситуативна співпраця з нацистами незрозуміла.

Однак висловлюються і схвально щодо діяльності ОУН і УПА в історії нашого народу. Адепти цієї візії схильні оцінювати місію ОУН та УПА з історичної перспективи. В її основу покладено тяглість українського національно-визвольного руху XIX–XX століть. Боротьба українських самостійницьких сил у 30–50-х роках XX ст. – один

¹⁵ Україна: політична історія XX – початок XXI століття. – К., 2007. – С. 799.

¹⁶ Українська Головна Визвольна Рада // Матеріали наук. конф., присвяченої 50-річчю створення УГВР. – К., 1994. – С. 22.

¹⁷ Кентій А. Боротьба в тилу нацистських окупантів в Україні: радянські партизани у 1941–1944 рр. / А. Кентій, В. Лозицький // Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI ст. – К.: Наукова думка, 2010. – Кн. 1. – С. 531.

¹⁸ Чайковський А. Невідома війна / А. Чайковський. – К., 1994. – С. 245.

із важливих (хоча і надзвичайно суперечливих) етапів національно-визвольних змагань. Складна конфігурація міжнародних чинників, кожен з яких мав власне уявлення про спосіб розв'язання “українського питання”, а також внутрішньополітична ситуація на етнічних українських землях, стан національної самоідентифікації мешканців різних регіонів, без сумніву, вплинули на історичні процеси середини ХХ ст.

Є ще одна проблема, яку обговорюють учені і громадськість: чи варто було ОУН і УПА вступати в боротьбу з такими військово-економічними потугами, якими були СРСР та Німеччина?

На нашу думку, недоречним є розмірковування про те, чи треба йти на великі жертви заради якоїсь ідеї, коли задалегідь невідомо, яким буде результат боротьби. Якщо розглядати історичні події саме так, то більшість революцій та повстань, спрямованих проти національного, соціально-економічного гніту були б безперспективними, а право кожного народу на власне самовизначення залишалося б нереалізованим.

Унаслідок зовнішніх впливів та діяльності певних політичних сил всередині країни український національно-визвольний рух упродовж останнього 20-річчя став предметом гострих дискусій. Більше того, конкретні політичні сили намагаються розколоти українське суспільство, що зумовлює поляризацію поглядів і настроїв громадян різних регіонів України. Без цих добре продуманих і змодельованих акцій “проблема ОУН та УПА” вже давно б стала суто науковою проблемою.

За даними Національного інституту стратегічних досліджень, у 2004 р. громадянами України себе вважали 44 % респондентів, локальної ідентифікації дотримувалися 37 %, близько 11 % вважали себе громадянами колишнього СРСР і лише 3 % дотримувалися суто етнічної самоідентифікації.

Регіональні відмінності в ментальності, колективній пам'яті та історичній свідомості населення України настільки значні, що це виявляється у різних геополітичних, цивілізаційних, культурних, ціннісних орієнтаціях, соціально-економічних пріоритетах. Так, згідно з результатами соціологічного опитування, весною 2005 р. необхідність незалежності України у західних областях обстоювали 90 % респондентів, центральних – 81 %, південних – 70 %, східних – 64 %¹⁹.

У 2009 р. Всеукраїнська соціальна служба підготувала “Аналітичний звіт” за результатами соціологічного дослідження “Ставлення населення України до проблем, пов'язаних із Другою світовою війною”. На питання “Як Ви оцінюєте діяльність ОУН і УПА у Другій світовій війні?” 34,7 % респондентів відповіли, що це – “союзники Німеччини”, 21,1 % – “національно-визвольна боротьба”, 20,4 % – “партизансько-повстанський рух”, 19,3 % – “опір тоталітарним режимам”, 4,5 % – інше. Якби соціологи коректніше сформулювали варіанти відповідей, ймовірно, близько 70 % респондентів класифікували б це явище в руслі національно-визвольних змагань українського народу.

Національно-визвольною боротьбою вважають цей рух більшість респондентів до 30 років, натомість союзниками Третього Райху називають самостійницькі українські сили ті, кому за 50 років.

Освітній рівень також вплинув на зміст відповідей. В руслі національно-визвольної боротьби трактують ОУН та УПА 30 % людей з вищою і 8,3 % – з початковою освітою, союзниками німців – відповідно 3,7 % і 58,3 %.

¹⁹ Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – К., 2005. – С. 188, 349–353.

На питання “Чи потрібно визнати вояків УПА воюючою стороною?” респонденти відповіли: 1) однозначно так – 20,3 %; 2) однозначно ні – 21,7 %; 3) радше так, ніж ні – 22,6 %; 4) радше ні, аніж так – 15,9 %; 5) важко відповісти – 18,7 %.

Отже, за позитивне вирішення цієї проблеми висловилося 42,9 % респондентів, негативне – 37,6 %²⁰.

Аналізуючи результати соціологічного опитування (середина 90-х років) у Донецьку та Львові, Я. Грицак зазначив, що вони підтвердили тезу Е. Вілсона про український націоналізм як про віру меншості. При цьому дослідник зауважив: “Це віра найбільш можливої та найважливішої меншості в Україні. Дані національного опитування свідчать про те, що кожна з розмаїтих групових ідентичностей в Україні не може претендувати на абсолютну більшість. Але жодна інша не може конкурувати з українською ідентичністю щодо її популярності в загальнонаціональному масштабі. Найближчими конкурентноздатними є не національні, а соціальні ідентичності – ідентичності робітника” й “пенсіонера”. У регіональному вимірі українська ідентичність поступово втрачає у своїй популярності із Заходу на Схід та з Півночі на Південь. Але знову ж таки, на Сході вона поступається лише соціальним ідентичностям, залишаючись найсильнішою в “національній ваговій категорії”. І лише на Півдні вона поступається декільком як соціальним, “так і національним ідентичностям, зокрема будучи другою після російської ідентичності”²¹.

Національна ідентичність визначає модель історичної пам’яті, тому варто було б очікувати від владних чинників певних кроків назустріч патріотичній когорті. Відзначення 70-ї річниці утворення УПА в цьому сенсі сприймалося б цілком логічним кроком. Однак політична кон’юнктура завадила порозумінню. Натомість на найвищому державному рівні були ухвалені рішення про відзначення 70-річчя з часу створення Українського штабу партизанського руху (УШПР), що якимось мляво сприйняли у наукових колах та суспільстві.

Без сумніву, історія сама відсепарує найважливіші події, належне місце посядуть і радянські партизани, й українські повстанці. Потрібно лише зачекати й не заважати Історії вершити свій “нескорий, але праведний суд”.

Oleksandr Lysenko. The jubilee that went unnoticed: reflections on the 70th anniversary of the UPA

The article analyses the social and political context of the celebrations of the 70th anniversary of the Ukrainian Insurgent Army formation with a focus on the regional differences thereof.

Key words: the UPA, historical memory, civil society.

Александр Лысенко. Незамеченный юбилей: размышления вдогонку 70-й годовщины УПА

Проанализированы общественно-политический контекст празднования 70-летия создания Украинской повстанческой армии, его региональные особенности.

Ключевые слова: УПА, историческая память, гражданское общество.

²⁰ Ставлення населення України до проблем, пов’язаних із Другою світовою війною. Аналітичний звіт за результатами соціологічного дослідження. – К., 2009.

²¹ Грицак Я. Страсті за націоналізмом. Історичні есеї / Я. Грицак. – К., 2004. – С. 192, 193.